

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI**

**O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MAKTABGACHA VA MAKTAB TA'LIMI VAZIRLIGI**

CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

**GERSEN NOMIDAGI ROSSIYA DAVLAT PEDAGOGIKA
UNIVERSITETINING TOSHKENT SHAHRIDAGI FILIALI
MAKTABGACHA TA'LIM XALQARO PEDAGOGIKA AKADEMIYASI**

**“MAKTABGACHA TA'LIM MUTAXASSISLARINING
XALQARO FORUMI”**

**"INKLYUZIYA: MAKTABGACHA TA'LIMDAGI
MUAMMOLAR VA YECHIMLAR"**

ilmiy-amaliy konferensiya

2023 yil 10-11-noyabr

**"INTERNATIONAL FORUM OF PRESCHOOL
EDUCATION SPECIALISTS"**

**“INCLUSION: PROBLEMS AND SOLUTIONS IN
PRESCHOOL EDUCATION”**

scientific-practical conference

November 10-11, 2023

Chirchik – 2023

UO'K 37.0;378
KBK 74.58
M-36

Mas'ul muharrir:
G'ofur Muhamedov
Chirchiq davlat pedagogika universiteti rektori,
fan arbobi, kimyo fanlari doktori, professor

Tahrir hay'ati:
Ibadullayev Qaxramon, Abdullayev Abduqayum, Xurvalieva Tarmiza, Mamadaliyev Kamolidin, Narimbaeva Lola, Maxmudov Baxramjon, Nosirova Ra'no, Teshabaeva Zamiraxon, Shanasirova Zaxro, Axmadaliyev Berdali, Farmonov O'ktam, Rustemov Abseit, Gimazutdinov Radik, Xolmatova Salima, Xurramov Eshmaxmat, Maripova Nodira, Raxmatova Nargiza, Jo'raboyev Akmal.

Konferensiyaning maqsadi maktabgacha ta'lim bosqichlari sifatini oshirish muammolarini o'rganish va bu yo'lda izlanishlar olib borayotgan tadqiqotchilarga amaliy yordam berishdan iborat. Shuningdek ilmiy-amaliy muammolar yechimiga qaratilgan masalalarni muhokama qilish, rivojlantirish konferensiyaning ustuvor vazifasi hisoblanadi. To'plamdan maktabgacha ta'lim osqichini sifar jihatidan o'stirish, kadrlar tayyorlash, kelgusidagi vazifalarga bag'ishlangan maqolalar o'rin olgan. Kitob soha mutaxassislar, ilmiy tadqiqotchilar, magistrantlar va bakalavriat talabalari hamda keng o'quvchilar ommasiga mo'ljallangan.

Mualliflar qarashi va asarlar nomlaridagi imlo tahririyat nuqtayi nazaridan farqlanishi mumkin.

ISBN 978-9910-9414-1-2

SO'Z BOSHI

Jahon ta'limi amaliyotida ta'lim oluvchilar ehtiyojlariga moslashuvchan o'quv muhitini yaratish, variativ o'quv dasturlaridan foydalanishga bo'lgan ehtiyoj kun sayin ortmoqda. BMT ning ta'lim sohasidagi siyosati yo'nalishlaridan biri bolalarning alohida ta'lim ehtiyojlari xilma-xilligini hisobga olgan holda ta'lim berishni nazarda tutadigan inklyuziv ta'lim g'oyalarini ishtirokchi davlatlar tomonidan keng amalga oshirilishini ta'minlash hisoblanadi. YUNESKOning inson huquqlari va erkinliklarini ta'minlashga qaratilgan dasturlari alohida ta'lim ehtiyoji bo'lgan bolalar va kattalar uchun xavfsiz va qulay ta'limni ta'minlashga qaratilgan me'yorlar, standartlar hamda intellektual hamkorlikni modernizatsiyalashga yo'naltirilmoqda. Inson huquqlari umumjahon deklaratsiyasida belgilangan ijtimoiy tenglik qoidalarini amalga oshirishda ta'limning barcha uchun ochiqligini, gender jihatdan tenglikka asoslanganligini ta'minlovchi mexanizmlarini amaliyotga joriy etish muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Mamlakatimizda inklyuziv ta'limni ta'lim oluvchilarning ijtimoiy ehtiyojlari va shaxsiy manfaatlaridan kelib chiqqan holda fan, ta'lim va ishlab chiqarishning mustahkam integratsiyasini ta'minlash asosida tashkil etishning huquqiy – me'yorlari ishlab chiqilgan. "Alohida ta'lim ehtiyoji bo'lgan bolalar uchun inklyuziv ta'limni tashkil etish maqsadida ta'lim muassasalari moddiy texnika bazasini mustahkamlash, o'quv dasturlarini adaptivlashtirish, sog'lomlashtiruvchi sifatli ta'lim xizmatlari imkoniyatlarini oshirish hamda bu jarayonga mos yuqori malakali kadrlar tayyorlash" kabi muhim vazifalar belgilandi¹. Boshlang'ich ta'limda o'qitish sifatini yaxshilash, o'quvchilarning imkoniyatlariga mos, davlat ta'lim standartlari me'yorlari inobatga olingan o'quv muhitini samarali tashkil etish, bu jarayonda tashkilotlar va jamoat institutlari hamkorligini kuchaytirish yanada muhim ahamiyat kasb etmoqda. Mazkur ijtimoiy-pedagogik masalalarni hal etishda ta'lim, sog'liqni saqlash va mahalla tashkilotlarining imkoniyati cheklangan bolalarni sifatli ta'lim xizmatlari bilan ta'minlash borasidagi o'zaro manfaatli hamkorligi talab etiladi. Bu esa, boshlang'ich sinf o'qituvchilarida metodik mahorat, kasbiy kompetentlikni rivojlantirishning klasterli yondashuvlari, tashkiliy omillari, pedagogik-psixologik shart-sharoitlari, inklyuziv sinflarda darslarni tashkil etishga qo'yiladigan didaktik talablarni aniqlashtirishni taqozo etadi. O'zbekiston Respublikasining ta'lim sohasidagi davlat siyosati umuminsoniy

¹ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги "Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида"ги ПФ-4947-сонли Фармони.

Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarga aqliy tarbiya berish keng qamrovli ishlarni óz ichiga oladi. Bu esa óz navbatida tarbiyachidan aqliy tarbiyaga oid puxta o'zlashtirishini talab qiladi. Aql keng ma'noda sezish va idrok etishdan boshlanib tafakkur va hayotni óz ichiga oladigan bilish jarayonlarining yig'indisidir. Odamning aqli uning aqliy rivojlanishi bilimlar hajmi, xususiyati va mazmunida namoyon bóladi. Ular aqliy faoliyatning jo'shqinligida, mustaqil ijodiy bilishga intilishida óz ifodasini topadi.

Xulosa o'rnida aytish mumkinki, didaktik óyinlar hamjihatlik va intizomlilikni tarbiyalashga yordam beradi, bolaning aqliy -tarbiyaviy salohiyatini yetuk qiladi. Chunki har bir o'yin g'alaba qozonishga intilish bilan bog'liq bo'lib, o'yin shartlari va qoidalariga qat'iy va izchil rioya qilishni talab qiladi.

Foydalangan adabiyotlar:

1. Takomillashtirilgan "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturi. Toshkent 2022
2. O.Xasanboyeva va boshq. Oila pedagogikasi. T.: "Aloqachi", 2007 y.
3. Xalilova Dilnoza Furqatovna. "Maktabgacha ta'lim tashkiloti bo'lajak tarbiyachilarining ijtimoiy kompetensiyasini shakllantirish ". Ta'lim sifati – Yangi O'zbekiston taraqqiyotini yanada yuksaltirishning muhim omili, Qo'qon 21 iyun 2023 yil. 677-679.
4. Xalilova Dilnoza Furqatovna. "Bo'lajak tarbiyachilarni ijtimoiy kompetentligini rivojlantirish pedagogik muammo sifatida". Science and innovation, Special Issue 4, 3 march 2023. 57-59.
5. Lola Namazbayeva. Content factors and principles of preparing future educators for research activity. European international journal of pedagogs. 2023. Pages: 24-39.

MAKTABGACHA TA'LIM YOSHIDAGI BOLALARDA GIPERAKTIVLIKNING TA'LIM-TARBIYA JARAYONIGA TA'SIR DARAJASI VA OTA-ONALARNING AHAMIYATI

Saidqulova Gavhar Odiljon qizi
Chirchiq davlat pedagogika universiteti
Maktabgacha ta'lim kafedrası o'qituvchisi

Hayotning dastlabki oylarida bolalarda turli patologiyalar, masalan, bolada gipertoniya bo'lishi mumkin. Muammo qisqa muddatli bo'lsa, u jiddiy emas, ammo mushaklarning kuchayib borishi uzoq vaqt davom etsa, shifokor bilan maslahatlashib, davolanishni boshlash muhimdir.

Bu gipertoni nima?

Bu atama mushaklar tovushining buzilishini anglatadi, bu mushaklarning haddan tashqari oqishi bilan ifodalanadi. Xuddi shunday muammoni ham asab tizimining ayrim kasalliklari mavjudligini ko'rsatadi. Shunisi e'tiborga loyiqlik, bolada mushaklar tobora ortib boruvchi shovqin, deyarli barcha chaqaloqlarda kuzatiladi, va bachadonning embrion qatlamida bolaning uzoq muddat borligi sababli kuzatiladi. Hypertonus tugallanishi mumkin, qo'l va oyoqlarni qoplaydi yoki faqat yuqori yoki pastki oyoq-qo'llariga cho'zilishi mumkin. Ushbu maqolaning maqsadi bolalarda giperaktivlik simptomining paydo bo'lishining sabablarini ko'rib chiqish va tuzatish usullarini aniqlashdir.

Vazifalar:

bolada giperaktivlik belgilarini ko'rib chiqish,
giperaktivlik sabablarini o'rganish;
giperaktivlikni tuzatish usullarini, ota-onalar va giperaktiv bolalar o'rtasidagi
o'zaro ta'sir usullarini aniqlash.

1. Bolada giperaktivlik belgilari

Qoida tariqasida, bu bolalar doimiy ravishda harakatda bo'lganliklari uchun "doimiy" harakatlanuvchi mashina bilan yoki "ilgaklardagi kabi" deb nomlanadi. Ular jimgina o'tira olmaydilar, doimo sakrab, yugurib, qo'llari cheksiz biror narsaga tegib, otish, sindirish. Bunday bolalar juda qiziquvchan, ammo ularning qiziquvchanligi lahzali hodisa, shuning uchun, qoida tariqasida, ular kamdan-kam hollarda mohiyatni tutishadi. Giperaktiv bolalarga qiziqish o'ziga xos emas, ular umuman "nima uchun", "nima uchun" savollarini bermaydilar. Agar so'rasalar ham, javobni tinglashni unutishadi. Bolaning doimiy harakatda bo'lishiga qaramay, u ba'zi bir muvofiqlashtirishni buzgan: harakatsiz, doimo ob'ektlarni tashlab yuboradigan, ko'pincha yiqilib tushadigan, o'yinchoqlarni buzadigan narsalar. Giperaktiv go'daklarning tanasi doimo tirnash, ko'karishlar va qichishish holatlarida bo'ladi, ammo ular bundan xulosa chiqarmaydi va yana qichishishni to'ldiradi. Xulq-atvorning o'ziga xos xususiyatlari - chalg'itish, beparvolik, kayfiyatning tez-tez o'zgarishi, o'jarlik, jahldorlik va tajovuzkorlik. Bunday bolalar tez-tez sodir bo'ladigan voqealar markaziga tushib qolishadi, chunki ular shovqinli. Giperaktiv bola vazifani tushunmaydi, qiyinchilik bilan har qanday yangi ko'nikmalarni o'rganadi. Ko'pincha giperaktiv bolalarning o'zini o'zi qadrlashi kam baholanadi. Bola kun davomida qanday dam olishni bilmaydi, faqat uyqu paytida tinchlanadi. Ko'pincha kun davomida bunday bola hatto go'dakligida ham uxlamaydi, lekin uning tungi uyquasi juda tinch. Bunday bolalar jamoat joylarida bo'lishganda diqqatni jalb qiladilar, chunki ular tegib, tortib oladilar va ota-onalarini doimo tinglamaydilar.

2. Giperaktivlikning sabablari

Bolalarda giperaktivlikning sabablari haqida ko'plab fikrlar mavjud. Eng keng tarqalganlari:

irsiy moyillik (irsiyat), biologik (tug'ilish travmasi, homiladorlik paytida bolaning miyasiga organik shikastlanish), ijtimoiy-psixologik (ota-onalarning alkogolizmi, oiladagi mikroiqlim, yashash sharoiti, noto'g'ri ta'lim yo'nalishi). Bolaning giperaktivligi hatto maktabgacha yoshda ham namoyon bo'ladi. Uyda giperaktiv bolalarni doimiy ravishda o'zlarining akalari, tengdoshlari bilan taqqoslashadi, ular yaxshi o'quv qobiliyatiga ega va namunali xulq-atvorga ega bo'lib, ularga juda ta'sir qiladi. Ota-onalar ko'pincha intizom yo'qligi, obsesyon, tashvish, hissiy beqarorlik va egiluvchanlikdan g'azablanishadi. Giperaktiv bolalar turli vazifalarga mas'uliyat bilan yondosha olmaydilar va ota-onalariga yordam bera olmaydilar. Shu bilan birga, jazolar va sharhlar tegishli natijalarni bermaydi. Vaqt o'tishi bilan, vaziyat faqat yomonlashadi, ayniqsa bola maktabga borganda. Maktab o'quv dasturini ishlab chiqishda darhol qiyinchiliklar paydo bo'ladi, shuning uchun o'z-o'zidan shubha, tengdoshlar va o'qituvchilar bilan munosabatlardagi kelishmovchiliklar, bolaning xatti-harakatlaridagi buzilishlar. Ko'pincha maktabda bolada diqqat bilan muammolar paydo bo'ladi. Yuqorida aytilganlarga qaramay, giperaktiv bolalar intellektual jihatdan rivojlangan, bu

ko'plab sinovlar natijalaridan guvohlik beradi, ammo ular uchun diqqatni jamlash va o'z ishlarini tashkil etish juda qiyin. Tengdoshlar bilan o'yinlarda qoidalarga rioya qilinmaydi, shuning uchun ishtirokchilar bilan nizolar kelib chiqadi. E'tibori sust bo'lgan haddan tashqari bola vazifani bajara olmaydi, u yig'ilmaydi, tez qondirishga olib kelmaydigan takroriy harakatlarga e'tibor berolmaydi, ko'pincha bir mashg'ulotdan boshqasiga o'tadi. O'smirlik davrida giperaktivlik sezilarli darajada pasayadi yoki butunlay yo'qoladi, ammo buzilgan diqqat funktsiyasi, odatda, balog'at yoshiga qadar saqlanib qoladi.

3. Giperaktivlikni tuzatish usullari. Giperaktiv bolalar bilan ota-onalarning o'zaro ta'siri. Giperaktivlikning asosiy namoyonlari - faol e'tibor etishmovchiligi, impulsivlik va vosita faolligining oshishi. Ushbu sindromning sabablari hali to'liq aniqlanmagan. Bolaning xatti-harakatlarida ushbu sindrom yuqori qo'zg'aluvchanlik, bezovtalik, tarqoqlik, cheklovchi printsiplarning yo'qligi, aybdorlik va tashvish hissi bilan namoyon bo'ladi. Ba'zan ularga bunday bolalar to'g'risida "tormozsiz" deyishadi. Kelgusida giperaktivlik o'z vaqtida aniqlanmasa, maktabda muvaffaqiyatsizlikka olib keladi, o'zini tutish qobiliyatiga ega emas, shuning uchun ushbu sindrom belgilari bo'lgan yosh bolalarga alohida e'tibor qaratish lozim. Ammo faqat shifokor giperaktivlik tashxisini qo'yishga haqlidir. Bolaning xususiyatlariga qarab, shifokor muvozanatli ovqatlanishni yoki vitaminli terapiyani yoki dori-darmonlarni tavsiya qilishi mumkin. Ammo faqat tibbiy yordam bolani atrof-muhit sharoitlariga moslashtira olmaydi, unga ijtimoiy ko'nikmalarni singdira olmaydi. Shuning uchun, giperaktiv bola bilan ishlashda kompleks yondashuv zarur.

B. Oklender giperaktiv bolalar bilan ishlashda ikkita asosiy usuldan foydalanishni tavsiya qiladi: taranglikni yumshatish va bolaning manfaatlariga rioya qilish. Loy, don, qum, suv, barmoqlar bilan chizilgan darslar boladagi stressni yengillashtiradi. Bundan tashqari, kattalar bolaning qiziqishlariga rioya qilishlari mumkin, u hozirgi paytda uni olib ketayotganini kuzatib, uning qiziqishini jalb qiladi. Masalan, agar bola derazaga yaqinlashsa, kattalar buni u bilan bajaradi va bolaning nigohi nimada to'xtaganligini aniqlashga harakat qiladi va bolaning tafsilotlarini batafsil bayon qilib, bu mavzuda bolaning e'tiborini jalb qilishga harakat qiladi.

R. Kempbellning fikricha, giperaktiv bolani tarbiyalashda kattalarning asosiy xatolari: - hissiy e'tiborning yo'qligi, tibbiy yordam bilan almashinish; - ta'limda qat'iylik va nazoratning yo'qligi, - bolalarni g'azabni boshqarish ko'nikmalariga o'rgatishning mumkin emasligi. Agar kattalar bilan bola o'rtasida hissiy aloqa o'rnatilsa, giperaktiv bola giperaktivroq bo'ladi. "Bunday bolalarga e'tibor berilsa, ularni tinglashadi va ular jiddiy qabul qilinayotganini his qila boshlaydilar, ular qandaydir tarzda giperaktivlik alomatlarini minimallashtirishga qodir" - V. Oaklander. Bunday bolalar bilan tuzatish ishlari o'yin terapiyasining bir qismi sifatida amalga oshirilishi mumkin. Ammo giperaktiv bolalar har doim ham ruxsat etiladigan narsalarning chegaralarini tushunishmaydi, shuning uchun bola bilan o'qish jarayonida kiritilgan cheklovlar va taqiqlarga alohida e'tibor qaratish lozim. Ular xotirjamlik bilan bajarilishi kerak, lekin ayni paytda ishonch bilan, bolaga uning ehtiyojlarini qondirishning muqobil usullarini taqdim etishni unutmang. Masalan: "Siz polga suv quyolmaysiz, lekin agar siz qo'g'irchoqni cho'miltirmoqchi

bo'lsangiz, uni havzaga solib qo'yamiz."o'xshash mashqlari va tanadagi jismoniy aloqada mashqlar bebaho yordamdir ular chaqaloqning tanasini yaxshiroq bilishiga hissa qo'shadi va keyinchalik unga motor boshqaruvini amalga oshirishga yordam beradi. Masalan, ota-onasi bolasi bilan gilam ustida yotishadi va u ustida harakat qilishsa, musiqada tinchlantirish yaxshiroq: rulon, emaklash, "jang". Agar bola kichkina bo'lsa, unda ota-ona bolani qorniga qo'yishi va o'zboshimchalik bilan harakat qilishi va chayqalishi mumkin. Bolalar tezda tinchlanishadi, o'zlarini xotirjam his qilishadi, dam olishadi va kattalarga ishonishadi. Siz gilamda o'tira olasiz (ota-ona bolaning orqasida o'tiradi), siz quyidagi mashqni bajarishingiz mumkin: ota-ona navbat bilan bolaning oyoq-qo'llarini olib, ular bilan silliq harakatlar qiladi. Shunday qilib, siz bolaning qo'llarini qo'llarida ushlab, to'pni o'ynashingiz mumkin. Shunday qilib, empatiya rivojlanadi, bola ota-ona bilan munosabatda bo'lishni yaxshi ko'radi, unga ishonadi, qo'llab-quvvatlashini his qiladi. Ba'zida giperaktivlik boshqalarning doimiy noroziligi va ko'plab sharhlar va qichqiriqlar tufayli yuzaga keladigan tajovuzkorlik bilan birga keladi. Ota-onalar bolasi bilan o'zaro munosabatda bo'lish uchun samarali strategiyani ishlab chiqishi kerak. Ota-onalar farzandini kuzatib, birgalikda o'yinlarda faol qatnashganlarida, ular bolasining ehtiyojlarini yaxshiroq anglay boshlaydilar va uni kim ekanligi uchun qabul qiladilar. Ota-onalar, bola hech narsada aybdor emasligini va bolaning cheksiz gaplari va jirkanchligi itoatkorlikka emas, balki xatti-harakatlarning giperaktivlikning kuchayishiga olib kelishini tushunishlari kerak. Ota-onalar cheksiz izohlarni qoldirmaslikni o'rganishlari kerak. Buning uchun kun davomida bola bilan birga bo'lgan ota-onalar va boshqa yaqin odamlar bolaga qilingan barcha sharhlarni yozadilar. Kechqurun, kattalar ro'yxatni o'qib chiqdilar va qaysi izohlarni amalga oshirish mumkin emasligini muhokama qilib, bolaning buzg'unchi xatti-harakatlarining kuchayishiga olib kelgan narsalarni ta'kidladilar. Ko'pgina ota-onalar farzandlari - nima qilishidan qat'i nazar, hech qachon charchamasliklaridan shikoyat qiladilar. Biroq, bu shunday emas: hissiy haddan tashqari zulmdan keyin bolaning haddan tashqari faolligi, adolatsizlik miyaning umumiy zaifligining namoyishi bo'lishi mumkin. Shuning uchun, kundalik tartibni bolani ortiqcha yuklamaslik uchun tuzish kerak va bu kunlik tartibni aniq kuzatish kerak. Haddan tashqari siqilishning oldini olish uchun bunday bola ma'lum bir vaqtda uxlashi kerak, televizorni iloji boricha ozroq ko'rish kerak, ayniqsa yotishdan oldin. Giperaktiv bola ozgina va bezovtalanib uxlayotganligi sababli uxlashdan oldin kechqurun u bilan yurish yoki tinchgina biron narsa qilish tavsiya etiladi. Bolaning xavfsizligi uchun ota-onalar muayyan taqiqlarni belgilashlari kerak. Taqiqlashlar kam bo'lishi kerak va ular aniq va aniq shakllantirilishi kerak. Yosh bolalar uchun taqiq 2-3 so'zdan iborat bo'lishi mumkin, masalan "issiq, temir". Maktabgacha va boshlang'ich maktab yoshidagi bolalar uchun taqiq 10 tadan ko'p bo'lmasligi kerak. Haddan tashqari faol bolalar, uzoq kutishlari mumkin emas. Shu sababli, kattalar tomonidan bolaga va'da qilingan barcha rag'batlantirish zudlik bilan ularga berilishi kerak, aks holda bola har daqiqada kattalarga va'da qiladi, bu esa ota-onalarning salbiy reaksiyasini keltirib chiqarishi mumkin. Haddan tashqari faol bolada uning xatti-harakatlarini boshqarish qiyin, shuning uchun undan ehtiyotkorlik, o'tirish va kattalarga xalal berishni talab qilish mumkin emas. Masalan, ertakni o'qiyotganda, ota-ona bolaga qo'llarini o'yinchoqqa olish va so'zlar

kiritish imkoniyatini berishi mumkin. Giperaktiv bolalar har doim ham ota-ona mehrini etarlicha anglay olmaydilar, shuning uchun ular boshqalarga nisbatan shartsiz ota-ona sevgisiga va qabul qilinishiga ishonchga muhtoj.

Shu sababli giperaktiv bolalar bilan ishlashda va ularni davolashda ota-onalar, tarbiyachi pedagog, psixolog va shifokor hamkorlikda ish olib borishi muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu siundiromga chalingan bolalarni tuzatishda bolaning oilasi ya'ni ota-onasining mehri va e'tibor asosiy hisoblanadi.

Giperaktiv bolalarni tuzatishda hamkorlikda bolaning yoshi va kassalanish darajasiga qarab dastur ishlab chiqiladi. Tuzilgan dastur asosida hamjihatlikda faoliyat olib borishi yuqori natija kasb etadi.

Foydalangan adabiyotlar:

1. Takomillashtirilgan "Ilk qadam" Davlat o'quv dasturi. Toshkent 2022
2. O.Xasanboyeva va boshq. Oila pedagogikasi. T.: "Aloqachi", 2007 y.
3. Xalilova Dilnoza Furqatovna. "Maktabgacha ta'lim tashkiloti bo'lajak tarbiyachilarining ijtimoiy kompetensiyasini shakllantirish". Ta'lim sifati – Yangi O'zbekiston taraqqiyotini yanada yuksaltirishning muhim omili, Qo'qon 21 iyun 2023 yil. 677-679.

MAKTABGACHA TA'LIM YOSHIDAGI BOLALARDA ESTETIK IDROKNING RIVOJLANISHI YO'LLARI

Salaydinova Dilrabo Djuraboy qizi

*Chirchiq davlat pedagogika universiteti Maktabgacha va boshlang'ich
talimda jismoniy tarbiya va sporti yo'nalish 2-bosqich talabasi*

Yoshlarni kamolga yetkazish ta'lim tizimida axloqiy va estetik bilimlar orqali amalga oshadi, ularning ijtimoiylashuvi esa insonni bevosita hayotga va voqelikka yaqinlashtiradi. Ijtimoiylashuv – inson tomonidan kishilik madaniyatining, xususan axloqiy-estetik madaniyatning

o'zlashtirib borilishi jarayoni sifatida ham talqin etilishi mumkin. Shu nuqtai nazardan o'sib kelayotgan yoshlarni estetik tarbiyasi muhim hisoblanadi.

Estetik tarbiyaning vazifalari tarbiyaning umumiy maqsadlaridan kelib chiqib, bolalarning yosh imkoniyatlariga qarab belgilanadi. Estetik tarbiya oldida quyidagi vazifalar turadi:

- Bolalarni hayotdagi, voqelikdagi go'zallikni tushunishga, sevishtga, tabiatda va turmushda, yaratuvchilik mehnatida, ijtimoiy hayotda, kishilar xatti-harakatida bolalarga tushunarli bo'lgan go'zalliklarni ko'ra bilishga o'rgatish. Ularda estetik his, estetik did, estetik munosabatni tarbiyalash, kuchlari yetganicha hayotda go'zallik yaratishda faol ishtirok etish istagini tarbiyalash.

- Bolalarni badiiy ijodning turli janrlarida (badiiy asar, musiqa, qo'shiq, rasm va boshqalar) yaratilgan san'at asarlarini ko'rish, tushunish va sevishtga o'rgatish orqali ularda estetik ong qirralarini shakllantirish; chiroylini xunuk-dan, g'amginlikni xursandchilikdan farqlay olish; ranglarni, shakl, tovushlarni birbiridan ajrata olish kabi sensor etalonlar bilan tanishtirish.

SPORTCHILARDA KURASH BO'YICHA AMALIY KO'NIKMALARNI RIVOJLANTIRISH	
Soatov E.M., Xamrayeva M. MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA KUN TARTIBIDA O'TKAZILADIGAN SOG'LOMLASHTIRISH MASHG'ULOTLARINING AMALIY AHAMIYATI	363
Soatov E. Eshmurodov A. BO'LAJAK PEDAGOGTLARDA VATANPARVARLIK TUYG'USINI RIVOJLANTIRISH SAMARADORLIGINING INTEGRATSION IMKONIYATLARI	366
Saparboyeva D.S. TARBIYA JARAYONINI BOSHQARISH XUSUSIYATLARI.	370
Сапарбаева Х.Е. ИННОВАЦИОННЫЕ ИГРУШКИ. ДОСТИЖЕНИЯ И НЕДОСТАТКИ	373
Senikbayeva U.J. MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI MA'NAVIY-AXLOQIY TARBIYALASH	375
Saidqulova G.O., Kodirova M.Sh. MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTLARIDA DIDAKTIK OYINLAR ORQALI BOLALARNING AQLIY TARBIYASINI RIVOJLANTIRISH	377
Saidqulova G.O., MAKTABGACHA TA'LIM YOSHDAGI BOLALARDA GIPERAKTIVLIKNING TA'LIM-TARBIYA JARAYONIGA TA'SIR DARAJASI VA OTA-ONALARNING AHAMIYATI.	379
Salaydinova D.D. MAKTABGACHA TA'LIM YOSHDAGI BOLALARDA ESTETIK IDROKNING RIVOJLANISHI YO'LLARI	383
A.R. Sanakulova, MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTIDA O'YIN FAOLIYATNING YETAKCHI TURI SIFATIDA	385
A.R. Sanakulova, N.X.Raximova, MAKTABGACH TA'LIMDA INKLYUZIV TA'LIMNING ZAMONAVIY TENDENSIYALARI	388
Садикова Ш., Асылбекова М. П. , Абдуллаева Г.Б. Тохирова Ш. ВНЕДРЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ТЕХНОЛОГИЙ В ДОШКОЛЬНО-ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ УЧРЕЖДЕНИИ.	391
Садикова Ш., Асылбекова М. П., Тохирова Ш., Насреддинова Х.Ж. ДВУЯЗЫЧНОЕ РАЗВИТИЕ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА.	396
Шукурова О.А. MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARGA TA'LIM BERIISHDA DIDAKTIK OYINLARDAN FOYDALANISH	400
Shanasirova Z.Y., Ilesova L.A. BOLAJONLARNI MAKTAB TA'LIMIGA IJTIMOIIY VA RUHIY TAYYORGARLIGI.	401
Шанасирова З.Ю. ДИДАКТИЧЕСКАЯ ИГРА, КАК СРЕДСТВО ВОСПИТАНИЯ И	406

ОБУЧЕНИЯ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА.	
Шанасирова З.Ю., Муталова Ф.Б. ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГИЧЕСКАЯ ПРОБЛЕМА МОЛОДЫХ ПЕДАГОГОВ КАК ПРОФЕССИОНАЛЬНАЯ АДАПТАЦИЯ	410
J.M. Shukurllayev, X.O.Valijonov, BOSHLANG'ICH TAYYORGARLIK BOSQICHIDAGI YOSH SPORTCHILARNI BRASS SUZISH TEXNIKASINI TAKOMILLASHTIRISH.	419
Турсуналиева Г.Б. МАКТАБГАЧА ТАЪЛИМ МУАССАСАСИ МАШҒУЛОТЛАРДА ИНТЕРФАОЛ МЕТОДЛАРДАН ФОЙДАЛАНИШ.	422
Tursunboyeva M.D., Yorqulova D.M. МАКТАБГАЧА ТА'ЛИМДА ҚО'ЛЛАНИЛАДИГАН О'ЙНЛАР ВА УЛАРНИ ТАШКИЛ ЕТИШ МЕТОДИКАСИ	424
Tursunboyeva M.D., Aliqulova I.E. МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALAR TARBIYASIDA O'YINCHOQLARNING AHAMIYATI.	427
Teshabayeva Z.S. BOLALARNI IJTIMOIIY-AXLOQIIY TARBIYASIDA MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI VA OILANING ROLI	430
To'libayeva N.D. BOLALARNING ESTETIK RIVOJLANISHIDAGI O'ZIGA XOS YO'LLARI	437
Toxtanazarov M.Sh. O'QUVCHILARDA SPORTGA BO'LGAN QIZIQISHINI UYG'OTISH	439
To'raboyev J.A. UMUMIY O'RTA TA'LIMDA SOG'LOM AVLOD TARBIYASI	442
Tokhirova Sh. COMMUNICATIVE COMPETENCE OF A TEACHER AS A FACTOR OF A FAVORABLE SOCIAL AND PSYCHOLOGICAL CLIMATE OF THE COLLECTIVE	443
Chorshanbiyeva S. O. INSON TARBIYASINING BOSH YÓLI-TA'LIM VA ISHONCHDIR	449
Usmonova X.Q. TARBIYA FANI O'QITUVCHILARINING METODIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH TEXNOLOGIYASI	451
Умарова З.М. МАЛАКА ОШИРИШ ЖАРАЁНИДА ТАРБИЯЧИЛАРНИ ИНКЛЮЗИВ ФАОЛИЯТГА ТАЙЁРЛАШ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИ	453
Umnova M.Q. BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARINING BILISHGA QIZIQISHINI SHAKLLANTIRISH VA RIVOJLANTIRISH MASALALARI	456
Umnov D.G. МАКТАБГАЧА YOSHDAGI BOLALARDA ISTE'MOL MADANIYATINI SHAKLLANTIRISHNING SAMARADORLIGI	458

Xodjaxanova K.X. MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARDA TASVIRIY FAOLIYAT MASHG'ULOTLARIGA QIZIQISHLARINI SHAKLLANTIRISH	463
Xodjaxanova K.X. MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNI TASVIRIY QOBILIYATI VA IJODKORLIGINI RIVOJLANTIRISH	464
Xudoyberganova Sh.B. BO`LAJAK TARBIYACHILARNI KASBGA TAYYORLASHDA IJODIY KOMPETENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH	466
Xudoyberganova Sh.B. MAKTABGACHA TA`LIM KLASTERI RAQOBATBARDOSH KADRLAR TAYYORLASH MEKANIZMI SIFATIDA	468
Xolmatova S.K. TALABALARNING MUSTAQIL ISHLARINI AMALGA OSHIRISHDA KOMPETENSIYABII YONDASHUV	471
Xolmatova S.K. Abdurasulova N.E., Mirzaaliyeva S.U. FUNKSIONAL HOLATNI BAHOLASH USLUBIYATINI JISMONIY IMKONIYATI CHEKLANGAN O`QUVCHILAR ORGANIZMIDAGI RO`LI	473
Xolmatova S.K. Esonova F.Sh. Dushaboyeva M.A. Uskinova O.N. MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALARNING MATEMATIK TAFAKKURINI SHAKLLANTIRISH USULLARI	477
Xolmatova S.K. ELEMENTAR MATEMATIK TASAVVURLARNI SHAKLLANTIRISH FANIDAN INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNI QO`LLASH ORQALI TALABALAR MUSTAQIL ISHLARINI TASHKIL QILISH.	480
Хуррамов Э.Э. УМУМИЙ ЎРТА ТАЪЛИМ МАКТАБЛАРИДА ПЕДАГОГИК ДИАГНОСТИКА ЎТКАЗИШ УСУЛЛАРИ	483
Xalilova D.F. BO`LAJAK TARBIYACHILARDA IJTIMOIIY VA KASBIY KOMPETENSIYALARNI SHAKLLANTIRISH	485
Хидоятова Н.А. Тожибоева О.И. СОЦИУМ И ЛИЧНОСТЬ РЕБЕНКА	487
Хамидова М.А. ПЕДАГОГИЧЕСКИЕ УСЛОВИЯ ФОРМИРОВАНИЕ SOFT SKILLS У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА	491
Хидоятова Н.А., Тиллаева Н.Б. ВОСПИТАНИЕ САМОСОЗНАНИЯ И КУЛЬТУРА ПОВЕДЕНИЯ У ДЕТЕЙ.	497
Хидоятова Н.А. СОЦИАЛЬНОЕ САМОЧУВСТВИЕ И СОЦИАЛЬНАЯ АДАПТАЦИЯ: СООТНОШЕНИЕ ПОНЯТИЙ	501
Xolboboyeva R.A. MASOFAVIY TA`LIMNING AVFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI	505

Xolmuratov J.J. MAKTAB MEHNAT MASHG'ULOTLARIDA O'QUVCHILARNING KASB O'RGATISH JARAYONILARI	509
Xursanboyev S.X. MAKTABGACHA TA'LIM MUASSASALARI RAHBARLARIDA HUQUQIY TARBIYANI RIVOJLANTIRISH	510
Xoliqov U.K. MAKTABGACHA TA'LIM TASHKILOTI TARBIYALANUVCHILARINI SHAXMAT SPORT TURLARIGA QIZIQTIRISH ORQALI SOG'LOM TURMUSH TARZINI SHAKLLANTIRISHI.	512
Xayriddinova P.B. MAKTABGACHA TA'LIM SOHASIDA PEDAGOGLARNING KASBIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH MASALALAR	516
Xayriddinova P.B. MAKTABGACHA TA'LIMNI TASHKIL ETISHDA STEAM TEKNOLOGIYASINING O'RNI VA AHAMIYATI	519
Yuldasheva D., Eraliyeva Z.R. ОРГАНИЗАЦИЯ ПОДВИЖНЫХ ИГР В ДОШКОЛЬНЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ УЧРЕЖДЕНИЯХ	521
Yadgarova G.T. MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLA SHAXSINING SHAXS SIFATIDA RIVOJLANISHIDAGI MUAMMOLAR	526
Yaxshiboyev R.A. MAKTABGACHA TA'LIMDA BOLALARGA MUSIQIY TA'LIM BERISH METODIKASI	529
A. Ядгарова МЕТОДЫ АРТ-ТЕРАПИИ В СОЦИАЛЬНОЙ ПОДДЕРЖКЕ ДЕТЕЙ С ОСОБЫМИ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫМИ ПОТРЕБНОСТЯМИ В УЗБЕКИСТАНЕ	531
Т.У.Зуфаров, ФОРМИРОВАНИЕ ДВИГАТЕЛЬНЫХ ДЕЙСТВИЙ ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА ПОСРЕДСТВОМ ПОДВИЖНЫХ ИГР	534
Jumanova F. U., Abdurasulova D. A. PECULIARITIES OF DEVELOPMENT OF READING LITERACY IN ELEMENTARY SCHOOL STUDENTS	538
Jumanova F. U. Принципы развития инновационной компетентности будущих учителей в условиях нового Узбекистана	540
Jumanova F. U., Raximberganova M. M. Maktabgacha yoshdagi bolalarning ijtimoiylashuvi	544
Ergasheva B. Z. KOMPETENSIYAVIY YONDASHUV ASOSIDA BO'LAJAK TARBIYACHILARNI KASBIY FAOLIYATGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK XUSUSIYATLARI	547

**Nashriyot litsenziyasi № 2044, 25.08.2020 y.
“Times new roman” garniturası, kegli 14. Offset
bosma usulida bosildi. Shartli bosma tabog`i 35,1.
Adadi 100 dona. Buyurtma №101**

**Zebo prints MCHJda chop etildi.
Manzil: Toshkent shahar, Yashnobod tumani
58-A harbiy shahrcha.
Tel.: 94 673 66 56
E.mail: kmamadaliyev@mail.ru**